

Collan-Kollanus sukukokous Pieksämäellä 4.7.2009

Antti Linkola (s.1943)

Hyvät sukulaiset,

Olemme kerääntyneet siis sukkokoukseen. Meitä yhdistää ydinkertomus siitä, miten Claudius Collanus vuonna 1673 lähti Viipurista ja tuli ylös Pieksämäelle mennäkseen naimisiin Susanna Curnoviuksen kanssa. Pian muutti paikkakunnalle Kangasniemeltä hänen veljensä Henrik mukanaan äitinsä. Heille syntyi poikia ja tyttäriä. Kuten israelilaiset ovat Abrahamin lapsia, olemme me kaikki Claudiuksen tai Henrikin lapsia.

Meitä yhdistää siis verisukulaisuus tai kuten nykyisin sanottaisiin geneettinen sukulaisuus. Kysymys on itse asiassa geneettisestä verkostosta, sukujen verkosta (1). Tämän lisäksi suvun määrittelyyn tarvitaan siis yhteinen sopimus siitä, millaista sukua tarkoitetaan. Ovathan Claudiuksen ja Henrikin isä Clas Sigfidson ja heidän äitinsä meille jokaiselle äidit ja isät huomioon ottaen vain kaksi yli viidestäsadasta 1600-luvulla eläneestä esivanhemmastamme.

Perimysjärjestyksessä on ajateltu aluksi asuinsijan säilymistä ja siirtymistä vanhimman lapsen, mieluiten pojan haltuun. Perheen sukunimen määräytyminen aviomiehen mukaan tuki jatkossa sukujen muodostamista perinteistä mieslinjaa pitkin. Nyt tänään tämän kokouksen valmistelijat ovat ehdottaneet uuden sukuseuran perustamista sukupuolten tasa-arvon pohjalle, puuksi, jossa jokainen meistä on oma oksansa, pääjuurena Clas Sigfridson vaimoineen. Naisnäkökulma voi tuoda sukuun lisää sukupolvia, sillä naiset menivät naimisiin usein miehiä nuorempina. Häissä saattoivat sulhanen ja tuleva anoppi olla ikätovereita (2).

Sukupuuhun liittyy kuitenkin ongelmia. Aviopuolisot voivat olla sukua toisilleen, jopa serkuksia. Mihin heidät sijoitetaan? Useat peräkkäiset avioliitot ja -erot lapsineen ovat graafisesti haasteellisia. Lapsettomat vertautuvat vaikkakin tahattomasti niihin, joille siunautui runsaasti jälkeläisiä. Näin henkilöiden merkitystä suvun historiassa korostaa heidän asemansa esi-isinä ja -äiteinä.

Sukuun rinnalla olisikin ehkä kuljetettava mukana näkökulmaa perheestä, yhden tai useamman henkilön muodostamasta ruokakunnasta, suvun perusyksikkönä. Tämä edellyttää, että suvun historiaa on joidenkin asiaan paneutuneiden toimesta kuvattu kutakin ajankohtaa vasten perheiden selviämistarinoina, joihin voisimme samastua ja joista voisimme ehkä oppia ja saada rohkaisua. Voimme tässä kysyä, jääkö meistä mitään jälkeä tuleville polville? Deletoituja tekstiviestejä ja hitaasti tuhoutuvia digitiedostoja ehkä?

Geneihin ja sopimukseen perustuvan näkökulman lisäksi sukulaisuuteen kuuluu kolmas näkökulma, nimittäin sukuun kuulumisen Miten minuun vaikuttaa se, että olen tämän suvun jäsen? Mitä minä ajattelen suvustani? Mihin esimerkiksi isovanhempieni suvuista haluan eniten samastua ja miksi?(3)

Mutta mitä hyötyä suvun tuntemisesta on? Jälkiviisautta ainakin, mutta ehkä myös elämänviisautta. Kysymys on oikeista ihmisistä, joiden elämänvaiheita tarkastellessa emme voi väistää mitään puolta. Heidän menestyksensä saa meidät tuntemaan sukuyllpeyttä, heidän vastoinkäymisensä saavat sympatiamme, ehkä apuammekin – aikaisempina vuosisatoina ilmeisesti nykyaikaa useammin. Häpeällisinä tai salattavina pidetyt asiat muuttuvat aikaan myöten mielenkiintoisiksi yksityiskohdiksi suvun historiassa – mikseivät siis jos aikaisemmin?

Mennyt maailma tulee sukulaiskohtaloiden kautta lähemmäksi ja elävämmäksi. Elettiin päivä kerrallaan kuten nytkin kohti tuntematonta tulevaisuutta, ilman jälkiviisauttamme. Kun minua on

pyydetty puhumaan Collan-sukuseuran ensimmäisestä puheenjohtajasta, isoisästäni KJM Collanista, otan hänet esimerkiksi elävöittämään maamme historiaa. Tarkastelen Suomelle tärkeää vuotta 1917 isoisäni historian kautta.

KJM eli Kaarle Juhani Mikael Collan - jatkossa Mikko - syntyi vuonna 1881 Nurmeksessa. Johannes-isän kuoltua Mikon ollessa 10-vuotias suvun naiset eivät pärjänneet hänen kanssaan. Hänet pantiinkin 14-vuotiaana miesten kouluun, Haminan Kadettikouluun, joka oli venäläiseen tapaan sekä koulukoti että sotilaskoulu. Valmistuttuaan luutnanttina 1902 hän toimi neljä vuotta Pietarissa opetusupseerina. Sitten hän erosi armeijasta, Mustialan maanviljelysopistossa erikoistui meijerialalle, kävi opintomatkoilla, toimi mm. Kokemäen meijerikoulun johtajana ja Valion juustokonsulenttina. Vuonna 1908 hän meni naimisiin pikkuserkkunsa Minna Veisellin eli Väisälän kanssa. Kummankin isänäiti oli Virtasalmen Pölkön hovin tyttäriä.

Syksyllä 1914 Pauli-poika kuoli tulirokkoon ja Mikolle tuli kutsu palvelukseen. Läksiäisiksi otettiin yhteiskuva siltä varalta, jos Mikko ei armeijakomennuksiltaan palaisi (4). Ensin Viaporin sotilassairaalan intendentiksi ja sitten Pietariin komppanianpäälliköksi entiseen yksikköönsä, Suomen kaartinrykmenttiin. Hänen miehensä olivat eestiläisiä ja niin hän tuli kouluttaneeksi miehiä, joista tuli itsenäisen Viron puolustusvoimien kivijalkaa. Minna tuli tammikuussa 1917 omasta aloitteestaan Pietariin miehensä tueksi ja jätti 8- vuotiaan Klaus-isäni ja 4-vuotiaan Mikko-setäni suvun naisten hoitoon lähinnä Kiukaisten Vaaniiseen.

Venäjänsä vallankumousten tarkoituksena oli tsaarinvallan kumoaminen ja vallan kerääminen uusille vallanhimoisille johtajille. Käyttövoimana toimivat traarinvallan epäkohdat, joita kärjisti pätemättömän Nikolai II:n jahkailu. Menetelmät olivat yksivivaisia: kaikki vallankumouksen vastustajiksi epäiltävät oli peloteltava hiljaisiksi, vangittava tai tapettava.

Väkivalta purkautui maanantaina maaliskuun 12. päivänä 1917, joka vanhan ajanlaskun mukaan oli vielä helmikuuta, siitä nimi helmikuun vallankumous. Volhynian rykmenttien kieltäytyi käymästä mellakoivaa väkijoukkoa vastaan ja alkoi yleinen hulina. Vallankumoukselliset mm. vapauttivat Shpalernajan tutkintovankilan vangit, joukossa suomalaiset jääkärit, ja sytyttivät rakennuksen tuleen.

Joukko-osasto kerrallaan kääntyi sitten lähipäivinä vallankumouksen puolelle. Mikon yksikkö oli viimeinen Nikolaille uskollinen.(5) Valtansa tuntoon päässeet sotilaat alkoivat järjestellä komentosuhteita. Upseereita ammuttiin. Mikon kohdalla kuului huuto:”Ei häntä, hän on hyvä mies!”(6) Vielä pari vuosikymmentä myöhemmin hänen yksikkönsä miehet muistelivat ”ystävyydellä ja kiitollisuudella hänen hyvää huolenpitoaan ja lämmintä suhtautumistaan.”(7) Ampumisen sijasta Mikolle tarjottiin pataljoonan päällikön tehtävää, josta hän kieltäytyi. Seuraavana päivänä sotilaat erottivat hänet komppanian päällikön tehtävästä ja hän sai kohta pyydettyään erokirjan Venäjän armeijasta poliittisen tilanteen perusteella.

Menemme takaisin maanantaihin. Pietariin pari päivää aikaisemmin tullut kenraali Gustav Mannerheim onnistui tuona maanantaina välttämään upseereja jahtaavat sotilaat pukeutumalla siviiliksi, piilottelemalla ystäviensä luona ja nousemalla keskiviikkona Moskovan junaa.

Maanantai-iltana klo 11 Minna saa Mikolta kirjelasun. Viestinviejänä oli oletettavasti Mikon sotilaspalvelija Aleksei, jonka kuva löytyy perhealbumistakin. ”Rakas omani! Olen nyt aivan tyyni. Lähetän tässä maitorahat t.k. 24 päivään asti. Lähestyy jonkinlainen ratkaisu. Olen aina Mikkosi”. Tiistai-iltana klo 7 tulee seuraava viesti: ”Kaikki hyvin. Olen ollut kävelyllä pitkin Ostrovia. Kaikki hiljaista.”

Torstaina 15.3. Nikolai II luopui kruunusta, Mikko lähetti Minnalle paperilapun: ”Kaikki hyvin.

Mikko. Mennään kai Duumaan.” Duuma oli Venäjän valtiopäivät, joka oli hämmentyneenä ja väli vallan edessä kääntynyt vallankumouksen puolelle alkuvuodesta Kerenskin johdolla. Miksi duumaan olisi menty? Miten omaelämäkerran tapahtumat asettuvat viikolle?

Oli päästävä pois vallankumouksen jaloista. Tosin Helsingissäkin laivojen miehistö ampui upseereita sekä laivoissa että kaupungilla ja epäjärjestys oli tavaton. Ensimmäinen juna Suomeen lähti lauantai-iltana 17.3. Lippuja ei saanut enää toiseen luokkaa, joten Mikko ja Minna joutuivat kolmanteen luokkaan. Yöllä he heräsivät meluun, kun toista luokkaa tyhjennettiin ja matkustajat vietiin kohti tuntematonta – joko vangeiksi tai todennäköisimmin teloitettiin.

Viraton 36-vuotias luutnantti alkoi etsiä töitä. Huhtikuun 4. päivänä tuli sähkösanoma, jossa Mikkoa pyydettiin suomalaisten puolueiden ehdokkaaksi Turun ja Porin läänin kuvernöörin virkaa täytettäessä. Mikko vastasi ei kykenevänsä siihen. Seuraavana päivänä tuli sähkösanomia pyynnöllä ettei hän kieltäytyisi. Lopulta hän vastahakoisesti suostui.

Ja 13. huhtikuuta, vain kuukausi Pietarin vallankumousviikon jälkeen tuli lähtö Kiukaisten asemalta suuren kansanjoukon saattelmana Hkiin virkavalaa vannomaan ja vt. kuvernööriksi Turkuun, jossa Julius-setä oli läänin rahastonhoitajana. ”Ja niin alkoi raskain voutsi elämässäni. Lakot ja hulinat vaihtelivat ryssien ilkitöiden kanssa. Ruotsinkieliset arvostelivat ankarasti. ” Elintarvikepulaan tyytymättömät halusivat häiritä erikoisesti meijerien toimintaan. Mutta sehän oli kuvernöörin ominta alaa!

Marraskuun 14. päivänä suurlakon alkaessa koko maassa Turun lakkolaiset aseet kourassa pidättivät mm kuvernöörin, jota pidettiin sitten yhdessä poliisimestari Nikanderin kanssa kapinallisten vankina 36 päivää aina joulukuun 22. päivään. Oskari Tokoi onnistui lopulta puhumaan heidät vapaiksi. Suomi oli tällä välin julistautunut itsenäiseksi.

Tämän jälkeen uraputki jatkuu: Valkoisten Satakunnan rintaman esikuntapäällikkö, maaherra Turussa, nyt itsenäisessä Suomessa, edistyspuolueen kansanedustaja. Elintarvikeministerinä kolmessa hallituksessa lokakuusta 1918 maaliskuuhun 1920, jolloin hän erosi ja joutui sota-asiaain valiokunnan puheenjohtajaksi. Eduskunta päätti, että maaherrat eivät sinne sovi, ja tuli muutto Turkuun. Ja vappuna 1921 Mikko osti äitinsä perintötilan Kiukaisissa ja muutti maanviljelijäksi Vaaniiseen, vaikka presidentti Ståhlberg kävikin kesällä pyytämässä jatkamaan Turussa.

Sukulaisemme oli paikan päällä maailmanhistorian polttopisteessä ja selvisi hengissä vaikka oli ”väärällä puolella” ja sai kriisiaikana toimia tehtävissä, joihin sotilaan ja agronomin kokemus oli ennalta valmistanut. Ilmeneekö kerrotussa jotain sellaista, minkä toivoisimme välittyvän myös tuleville sukupolville?

Noin 150 vuotta sitten Parikkalan rovasti Clas Collania kiinnosti, onko jotain, mikä olisi Collaneille luonteenomaista. Millaista on ”det collanska blodet”, Collanien veri? Verisukulaisuuden lisäksi olisi nykyisin ajateltava myös suvun henkistä perintöä. Antaisiko erään arviointitavan keisarinna henkilääkäri Alexander von Collanin tunnuslause, jonka hän valitsi aateloitaessa vuonna 1874? Se on ranskaksi (Fais ce que dois, advienne que pourra) ja suomennettuna kuuluisi ehkä: ”Tee mitä sinun tulee, mitä sitten tapahtuukaan.”

Tee mitä sinun tulee. Tämä koettelee myös sen, miten oma tehtävä nähdään, millä silmällä asioita katsotaan, mikä on tärkeää myös omantunnon kannalta? Henkilökohtaiset ominaisuudet komppianpäällikkönä pelastivat Mikon hengen.

Mitä sitten tapahtuukaan. Tapahtumien vyöry ei ole yksityisten ihmisten johdettavissa. Tuon ajan kirjeissä toistuu luontevasti luottamus ja kiitollisuus Jumalaa kohtaan, joka varjeli esimerkiksi

junamatkalla Pietarista Viipuriin.

Opimme ehkä myös sen, että vastoinkäymiset voivat koitua siunaukseksi. Vuoden 1916 lopulla Mikolle oli suunnitteilla uusi toimenkuva, mutta asia raukesi. Mikko toteaa kirjeessään, että ”vähän vaikuttaa masentavasti, mutta on kai asia otettava siltä kannalta, että mitä vaan tapahtunee, niin tapahtuu se meidän eduksemme.”(8) Olisiko Mikko uudessa tehtävässä arvioitu niin hyväksi mieheksi, että hänet olisi jätetty ampumatta?

Seuraavissa esitelmissä kuulemme lisää sukulaisista ja heidän vaiheistaan. Saanemme varmaankin paljon ajattelemisen aihetta. Lähentäköön tämä päivä meitä toisiimme sukulaisuuden merkeissä, sillä onhan tämä Collan-Kollanus-suku aivan erinomainen yhdessä suhteessa. Sen erottaa kaikista muista suvuista - myös savolaisista - se, että tämä on meidän sukumme!

Lisähuomautuksia ja viitteitä

1. Tästä on mainio kuvaus Matti Klingen suurteoksessa Iisalmen ruhtinaskunta. Kirjassa on kuvattu 1800-luvun Ylä-Savon elämää ja sukujen verkostoa, joukossa Collaneita.
2. Esimerkiksi Per Johan Collan oli 38-vuotias mennessään naimisiin 18-vuotiaan Elisabet Chronsin kanssa 1809.
3. ”Sukua muodostavia” tapahtumia ovat vuosikymmenien kuluessa kyläilyt ja sukujuhlat kuten kaste- ja rippijuhlat, valmistujaiset, häät, syntymäpäivät ja hautajaiset – ja sukkokoukset. Ketä kutsutaan ja ketkä tulevat? Lasten nimet ja kummien valinta ilmentävät yhteyttä sukuun ja ystäviin. Henkilökohtaiset kontaktit erilaisten verukkeiden varjolla pitävät myös sukuhenkeä yllä.
4. Riitta Kunnas (Collan)
5. Collan-suvun sukuseuran elämäkertakysely, jota on käytetty jatkossakin vuoden 1917 kuvaukseen.
6. mm. Anja Bykowski (Collan)
7. Voitontäivänä 1937 virolaisten sotilaiden luovuttama hopeinen muistolaatta.
8. Mikon kirje Ada Veisellille (Minnan isän sisar) 8.1.1917

Vuoden 1917 kuvauksen pohjana on Keijo Kylävaaran kirja Vuosi seitsemäntoista (Sanomapaino, Helsinki 1967).